

Spațiul cultural românesc din Bugeac

monografie

CONVEX

Editura CONVEX

Oradea, 2021

Autori: *Lilia Tiganenko, Tatiana Ševciuk, Galina Raibediuk, Natalia Ursu, Natalia Kolčun, Galina Oleinikova, Nadiia Gramatyk, Polina Kiseolar, Mariana Daki*

Redactor de carte: *Lilia Tiganenko, Tatiana Ševciuk*

Prefață: *Lilia Tiganenko*

Toate drepturile sunt rezervate autorului.

Copyright © Editura Convex Oradea

2021

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Spațiul cultural românesc din Bugeac : monografie. - Oradea :
Convex, 2021
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-973-9268-92-9

Apărut sub egida Centrului de Excelență pentru Studiul Minorităților Transfrontaliere Oradea

CENTRUL DE EXCELENȚĂ PENTRU STUDIUL
MINORITĂȚILOR TRANSFRONTALIERE

Și cu sprijinul Baroului Bihor și a Filialei Bihor a Casei de Asigurări a Avocaților

Conținut

Prefață (<i>Lilia Țiganenko</i>).....	6
Capitolul 1. ORAȘUL	
Istoria străzilor Ismail: de la Imperiul Rus până la România Mare.....	7
(<i>Lilia Țiganenko</i>)	
Instituțiile de învățământ ale Besarabiei de sud (anii 1918 – 1940)	
(<i>Mariana Daki</i>).....	41
Capitolul 2. OAMENII	56
Organizații național-culturale românești din regiunea Odesa	
(<i>Tatiana Ševciuk, Natalia Ursu</i>).....	56
Populația românofonă din Delta Dunării ucrainene și identificarea ei etno-lingvistică (<i>Polina Kiseolar</i>).....	76
Capitolul 3. ARTA	125
Poezia românească modernă în spațiul spiritual al Bugeacului	
(<i>Galina Raibediuk</i>).....	125
Ion Bacu – poet (neo)modernist în spațiul cultural sud-basarabean	
(<i>Tatiana Ševciuk, Natalia Ursu</i>).....	136
Pictorii români din Bugeac (<i>Tatiana Ševciuk, Natalia Ursu</i>).....	146
Capitolul 4. DUNAREA	162
Caracteristici lingvo-stilistice ale descrierii râului Dunărea în texte de	
beletristică (<i>Galina Oleinikova</i>).....	162
Nume onomastice Dunărene ca marcatori al peisajului regional	
(<i>Natalia Kolțun</i>).....	180
Râul Dunărea ca factor de activizare a componentului etnopedagogic în	
competența culturală generală a bacalaureaților în științe naturale	
(<i>Nadiia Gramatyk</i>).....	191
Autori.....	205

Capitolul 1. ORASUL

Istoria străzilor Ismailului: de la Imperiul Rus până la România Mare*

Lilia Tiganenko

Străzile orașului, ca și fața omului, îi caracterizează specificul și originalitatea. Fără îndoială, fiecare dintre noi s-a întrebat: ce este o stradă și de ce fiecare stradă este numită astfel?

În dicționarele explicative moderne, cuvântul «stradă» este definit ca un pasaj, o bandă, un loc de trecere a transportului, un interval între case. Ea vine din slava veche *«ula»*, ceea ce înseamnă *«gaură, bortă> intrare, poartă> trecere»*. Orice relatată despre străzi este imposibilă fără cunoașterea toponimiei.

Toponimia (dela grecescul *«topos» –loc și «onyma» –nume*) este știința care studiază denumirile geografice, originea lor, semnificația semantică, dezvoltarea, starea actuală, ortografia și ortoepia, precum și condițiile naturale și sociale ale trecutului, datorită cărora au apărut aceste nume.

Toponimia orașelor păstrează memoria istorică a poporului. Numele geografice păstrează informații importante care sunt transmise de la o generație la alta. Aceasta este microistoria poporului și ea ne orientează în adâncurile secolelor.

Numele străzilor (**godonime** – din greaca antică – *drum, stradă, canal* – numele obiectelor liniare din oraș, inclusiv alei, străzi, strădele, bulevarde) sunt monumente istorice deosebite care reflectă mentalitatea, psihologia socială, cultura, tradițiile și obiceiurile locuitorilor, evenimentele istorice, precum și activitățile de viață și de muncă ale populației locale.

De regulă, numele străzilor conservă istoria orașului, reflectă anumite etape ale dezvoltării sale, în special așezările și caracteristicile etnice ale regiunii. Apariția pe harta orașului a unor noi nume sau dispariția altora este o manifestare clară a cerințelor locale sau a factorilor socio-politici care se schimbă.

---

* În lucrare sunt folosite materiale din carteau *«Străzile Ismailului. Trecut și prezent»*, care va fi publicată în limba română în viitorul apropiat.

(există o mențiune despre redenumirea străzii Avraamovskaia în anul 1886 cu numele Tucikovskaia). Strada Otecestvenaia a devenit Moscovakaia, Vernosti – Sankt-Peterburgskaia, Katoliceskaia – Odeskaia, etc.

Orașul continua să fie construit și să se dezvolte. În 1881, în Ismail erau deja

2.472 de case, iar numărul total al locuitorilor a ajuns la 16.329 de persoane. În oraș funcționau: un port, șase biserici ortodoxe, biserică armeană Sf. Gheorghe, patru biserici pentru vechii credincioși și o sinagogă, șase școli profesionale (inclusiv parohiale)

în care își făceau studiile 197 de tineri și 130 de fete, o vamă de primă clasă cu depozite, două farmacii. Industria orașului era reprezentată de o moară cu aburi, o fabrică de spălare a lânei, o fabrică de tutun, o fabrică de topire a slăninei, două fabrici de lumânări și săpunuri, 12 tăbăcării, 1 vopsitorie, 4 fabrici de cărămidă.

În 1886, o parte din străzi au fost pavate cu piatră (Alexandrovskaja și Mariinskaia). Din inițiativa lui F.P. Tulchianov, în 1888 pe Piața Novobazarnaia a fost construită clădirea pieței acoperite, proiectată de arhitectul Veniamin Pavlovici Semecikin, de care ne folosim și astăzi. În 1891, antreprenorul privat D.A. Pastuhov a construit apeductul, răscumpărat ulterior de către oraș în proprietate cu 200 de mii de ruble. În port a fost construit un dig cu benzi convenabile, iar în oraș a fost construită o nouă baie (în spatele clădirii actualului Comitet Executiv al Orașului). În această perioadă, procesul de schimbare a denumirilor străzilor continuă. Astfel, în iunie 1886 (prin decizia Consiliului Municipal al Orașului) a fost emis un decret pentru redenumirea străzii Avraamovskaia cu strada Tucikovskaia. Conform primului

Capitolul 2. OAMENII

Organizații național-culturale românești din regiunea Odesa

Tatiana řevciuk, Natalia Ursu

În perioada contemporană, când planeta pare că se grăbește și când omenirea se prezintă ca un sat global, multora li se pare de prost gust să vorbească despre identităile istorice, ca și cum acestea ar fi fost de vină pentru toate tarele trecutului, pentru suferințele și catastrofele întâmplate. Oamenii sunt însă ființe sociale și ei nu au trăit niciodată izolați, ci grupați în variate comunități, existente pe baza unor criterii bine definite. Între aceste comunități, cele etnice au jucat și joacă încă un rol important. Ele nu trebuie acceptate sau respinse *de plano*, ci trebuie constatare și studiate, ca realități vii, existente. Chiar dacă identităile etnice nu ar fi generat alte valori decât limbile și operele (creațiile) elaborate în aceste limbi – adevărate monumente ale spiritualității omenirii – tot ar trebui să le prețuim, cunoaștem și transmitem mai departe⁵⁹.

Pentru a putea arăta cum s-a format identitatea românilor, aceasta trebuie mai întâi definită. Cea mai simplă definiție se poate formula astfel: identitatea este felul de a fi și de a se simți împreună al românilor, pe temeiul câtorva caracteristici, cum ar fi limba (vorbirea), originea (stirpe), cultura (creațiile spirituale și instituțiile adiacente), religia (creștinismul), teritoriul, obiceiurile (tradițiile) etc. Aceste caracteristici ale identității luate separat nu au întotdeauna relevanță, fiindcă poți să te fi născut român sau din părinți români și să nu mai fii neapărat român, poți vorbi românește și să nu fii român, poți fi ortodox fără să fii român etc. Aflate însă la un loc, în interacțiune, aceste caracteristici definesc identitatea românească.

Originea se referă la modul (cum), locul (unde), și perioada istorică (când) de formare a românilor, dar și la felul în care s-au păstrat (menținut) de-a lungul timpului.

---

⁵⁹ Pop, Ioan-Aurel. Identitatea Românească: felul de a fi român de-a lungul timpului / București: Contemporanul, 2019.

■ Atelierul de confeționare a mărțișorului tradițional românesc, cu genericul «Cu datina în chip de Mărțișoare», lansat în 1918 și care a devenit un eveniment cultural de amploare dedicat Primăverii și Mărțișorului Românesc. A doua ediție a atelierului (2019), organizată de CIR Ismail, a reunit peste 150 de etnici români: copii și cadre didactice din comunitățile istorice, studenți și profesori universitari, colective de artiști, poeți sud-basarabeni, membri ai mediului asociativ românesc din regiunea Odesa.

Atelierul de Mărțișoare Românești «Cu datina în chip de Mărțișoare» (2019), organizat de CIR Ismail

■ Evenimentul cultural sub genericul «Centenar 2018: Uniți în cuget și simțiri», de Ziua Națională a României (2018). Evenimentul a fost înnobilit de prezența, ca oaspeți de onoare, a d-lui Emil Rapcea, Consul General al României la Odesa, a reprezentanților administrației locale orășenești și a mediului asociativ românesc.

■ Evenimentele culturale: «Dor de Eminescu» (2017), «Mihai Eminescu – omul deplin al culturii românești» (2018-2019), «Cultură fără frontiere», de Ziua Culturii Naționale care reprezintă data nașterii poetului național – Mihai Eminescu (1850-1889).

În 2017, la Ismail, a fost înregistrată asociația non-guvernamentală «Centrul de Informare Românesc» – CIRO (președinte – Natalia Ursu). Scopul principal al asociației este sprijinirea, promovarea limbii române, conservarea tradițiilor și obiceiurilor românești prin activități culturale; realizarea de parteneriate în vederea susținerii de proiecte cultural-educaționale pentru etnicii români din regiunea

Capitolul 3. ARTA

Poezia românească modernă în spațiul spiritual al Bugeacului

Galina Raibediuk

Globalizarea socială, care astăzi acoperă toate sferele vieții umane și a comunității mondiale în ansamblu, a dus la formarea unui nou câmp cultural. În ciuda consecințelor sale pozitive irefutabile (consolidarea locuitorilor teritoriului, depășirea contradicțiilor și conflictelor interetnice, stabilitatea socială etc.), există omogenizarea culturii, estomparea granițelor naționale, care într-o măsură mai mare sau mai mică duce la o anumită unificare a valorilor spirituale și devalorizarea identității naționale și culturale și a etniei în general. În urma condițiilor socio-istorice, problema păstrării autenticității culturii regionale în bogăție și diversitate este actualizată într-un mod natural. Această lucrare este foarte importantă pentru oamenii polietnici regionali, iar cultura este «*o formătună complexă pentru mai multe niveluri și cu multe caracteristici, un format influențat de un set de factori regionali specifici*»⁷².

Astfel de regiuni din Ucraina includ Bugeacul (Basarabia de Sud), care este un peisaj cultural unic, care în spațiul-timp artistic dezvăluie un fenomen artistic foarte interesant. Specificul său se datorează tradițiilor multor grupuri etnice (ucraineni, bulgari, români, ruși moldoveni, găgăuzi, albanezi), care au trăit mult timp în această zonă. Prin prezentarea identității lor naționale în spațiul multicultural al regiunii Bugeacului, aceste popoare contribuie la formarea și consolidarea unei imagini holistice a Ucrainei. Respectând comoriile estetice naționale, fiecare dintre ele protejează și hrănește în mod activ cultura poporului său, înmulțind-o cu noi realizări creative. În acest context, cohorta poetilor moderni de limbă română (Vadim Bacinschi, Ion Bâcu, Victor Capsamun, Eufrosinia Cojocaru, Anatol Manole etc.) se evidențiază în peisajul literar din Bugeac. Opera lor determină în mod semnificativ codul cultural al spațiului

⁷²Ostrovskaya M. Cultura regională ca element structural al culturii naționale. Buletinul UNC și A. Seria: Istoria artei. Kiev, 2010. № 4. P. 124–129, p. 124.

transversale din lucrările reprezentanților diferitelor grupuri etnice din regiunea multiculturală a Basarabiei. Ele sunt dezvoltate cel mai activ în poezii cu un spectru tematic larg, cu un concept dominant de «limbă maternă». Un strat artistic semnificativ al operelor poetilor Bugeacului sunt operele câmpului ideologic și semantic. Aici putem cita o serie de poezii ucrainene («Limba maternă» de Halina Lisa, «Sunete de limbă maternă» de Volodimir Simeiko) și bulgară («Limba maternă» de Ilya Volkov, «Limba mea maternă» de Tatiana Tanasova-Todorova).

La fel ca alți artiști contemporani ai cuvântului Bugeacului, problema limbii materne ca «casă a ființei» (conform lui M. Heidegger) a poporului este ridicată de autori români. Revelațiile lui Anatol Manole, impregnate de vizuni historiosofice recunoscute, sunt pline de lirism. Originile și evoluția limbii materne pot fi citite prin prisma lor (Anatol Manole este originar din satul Camâșovca, raionul Izmail, regiunea Odessa, Ucraina). Pentru a spori expresia emoțională, poetul folosește activ resursele bogate de imagini și figuri de sintaxă⁷⁷:

...Și se trage – fir de in –

De pe la Miron Costin.

În acest fel, el formează sarcina estetică a textului, care din punct de vedere al genului poate fi interpretată ca o auto-prezentare lirică a cântărețului poporului nativ. Acest lucru este dovedit de nivelul lexical al expresiei autorului, în care atât cuvântul nominal, cât și cel figurativ au încărcătură nu numai emoțională, ci și ideologică și semantică⁷⁸:

Am o limbă ca o zână,
E a mea și e română.

Liniile unui alt poet basarabean Victor Capsamun sun imperativ un testament pentru descendenții păstrării limbii materne ca principal factor al

⁷⁷Manole A. Grădina mamei. Iași: StudIS Studis, 2014. 67 p., p.12.

⁷⁸În același loc.

Pictorii români din Bugeac*Tatiana Ševciuk, Natalia Ursu*

Arta plastică, ca fenomen cultural și mijloc universal al comunicării interumane, concentrează ideile majore ale unui anumit mediu social, reflectă spiritul timpului său. Bugeacul ca regiune polietnică originală în domeniul culturii este o unitate teritorială puțin studiată și până azi rămâne obiectul unor investigații umaniste, preponderent, pentru specialiștii locali. Unicul mozaic al mentalității locuitorilor din zonă se bazează pe procese active de îmbogățire reciprocă cu realizările spirituale ale popoarelor ce trăiesc aici compact (ucraineni, ruși, bulgari, români, găgăuzi, armeni, albanezi, greci, etc.), dând culoare artistică irepetabilă regiunii. O trăsătură comună a mentalității oamenilor din regiune a devenit o toleranță națională și religioasă, absența unui conflict etnic. Procesul de colonizare a sudului Basarabiei de către reprezentanții diferitor grupuri etnice a dus, pe de o parte, la ruperea de nucleul cultural al poporului său (pictura monumentală, teatru, artă plastică), iar pe de alta – la păstrarea cu sfîrșenie a componentelor lui de bază (limbă, muzică, bucătărie, arhitectura clădirilor la nivel de gospodărie).

Lacune semnificative în cercetările regionale actuale pot fi găsite în studierea culturii și artei Bugeacului în regiune din cauza lipsei de școală științifică de artă. În același timp, spațiul cultural al Bugeacului este clar prezentat în arta contemporană prin tematica de peisaj, subiecte istorice, uzul casnic; se reflectă în artele decorative și aplicate originale; are chipul său într-o pictura sacră monumentală specifică.

După ce Ucraina capătă independența în 1991, în orașul Ismail, care pe drept poate fi considerat capitala culturală a Basarabiei de Sud, a fost creată Uniunea Artiștilor din Ismail (în continuare – UAI) – organizație publică de creație, formată de profesioniști din sudul regiunii Odesa în diferite ramuri ale artei. Astăzi numără mai mult de șaptezeci de membri. Munca de creație rodnică a artiștilor din Basarabia ucraineană, dezvoltarea lor profesională prin participarea la festivalle

ION COȚOFLEAC

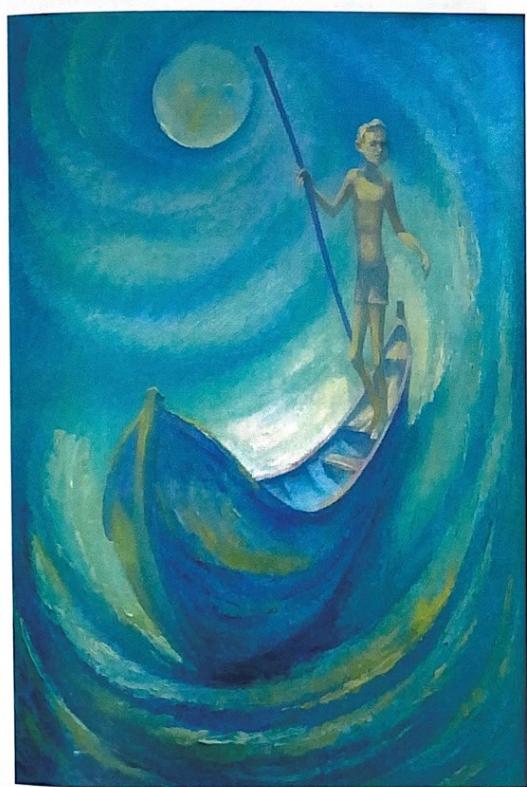
(1948, or. Ismail, reg. Odesa)

Studii:

A absolvit școala profesională de stat M. Grecov din Odesa (1968), Institutul Poligrafic I. Fedorova din Ucraina (1977). Pictor, grafician. Membru al Uniunii Naționale a Artiștilor Plastici din Ucraina Membru al Uniunii Naționale al artiștilor Plastici din Ucraina (2005) și al Uniunii artiștilor Plastici din Ismail (1991).

Tehnici: pictură în ulei, grafică, acuarelă, tehnica autorului.

Lucrări principale: «Noaptea albă» (1993), «Noaptea lui Ivan Kupala» (1987), «Olga» (1993), «Fata în alb» (1993), «Suita Rhodope» (1994), «Nuferii» (1998), «Susana și bătrâni» (2009); grafică - «Bătrânul Bufon» (2011), «Cântec de leagăn» (2001), «Amintiri despre tata» (2010), «Cântec de pădure» (2010).

I.Coțofleac. Pescarul, 2014

Stil. Picturile și grafica lui Ion Coțofleac reprezintă o galerie de imagini remarcabile, pline de romanticism, și măreție în același timp, o căutare spirituală limitată. Subiectele lucrărilor sale, executate în ulei și acuarelă, sunt legate în principiu de natura regiunii Dunării ucrainene: litoralul relevant de pe coasta Mării Negre, superb prin simplitatea sa; brațe dunărene cu locuri pentru pescuit; întinderi ale stepei din Bugeac. O trăsătură caracteristică a creației autorului este perceptia meditativă a naturii sudice și subtextul filosofic al compozițiilor.